

KERKBLAD

Jaargang 28 - nummer 8
vrijdag 23 april 2021
editie Dokkum e.o.

G eandewei



Foto: Willem Wilstra



Protestantse
Kerk

Sabbatical



Wat je de vader ook
vraagt in mijn naam



Veilige gemeente



Geloofsgetuige
Philipp Melancthon

Column Tettie Stiemsma



Oeroerbeppe Tetsje

Yn in foto-album by ús âlders fûn ik in portret fan ús oeroerbeppe, Tetje Kalsbeek. Gek eins, as ik de

foto sjoch, werken ik yn har stal myn eigen. Dochs in wrâld fan ferskil. Swarte klean, in kypske op 'e holle. Se wie hjir fêst in jier of fyftich mar seach der út as tach-tich. Berne op 2 july 1853 en stoarn yn de Twadde Wrâldoarloch, dat se is foar dy tiid wol âld wurden. De foto sil sa om 1900 hinne naam wêze. In goede hûndert jier letter wurdt har wêzen troch in foto noch sa no en dan yn oantinken brocht. Mar wat witte we fierder fan ús foarâlden?

Ik mei graach it programma *Verborgten Verleden* sjen. Dêryn wurde bekende Nederlan-ners yn ferbining brocht mei harren foarâlden. Tige nijsgjirrich. Dizze beppe Tetsje Kalsbeek is trouwens ek de oeroerbeppe fan Welmoed Sytsma, jimme miskien bekend, dus we hawwe sels ek noch yn de fierte in ferneamd famyljelid.

Ik tink dan wolris as ik Welmoed in programma presintearjen sjoch: 'Dit hie dizze beppe ris witte moatten, dat in ôfstamme-ling fan har bekend wurde soe yn Nederlân. Se hie sels de minister-presidint oan tafel by omrop WNL.' Dizze oeroerbeppe wist net iens wat in telefyzje wie. Wat is de wrâld yn hûndert jier alderraarst feroare. In waskmachine, in drûger, magnetron, auto's, kompjûters, ik kin noch wol even trochgean. En op de tiidline fan it minskdom is hûndert jier net iens safolle. Yn de Bibel steane ek in hiele soad geslachtsregisters. Us heit sloech se eartiids meastal oer by it Bibellêzen. Dochs fyn ik it no wol nijsgjirrich om te witten dat Metusalim Noach syn pake wie en Henoch syn oerpake. En as we dan noch fierder geane, lêze we dat dy syn oeroerpake, pake sizze moast tsjin Adam. It dûzelet jin hast fan alle nammen. Wat bysûnder dat dit allegearre sa goed oerlevere is. Tetsje Kalsbeek wie de beppe fan Tetsje Cuperus, ús beppe út Nijewier. Ik mocht ek har namme

krije. Sûnt njoggen jier is myn namme wer trochjûn oan beppesizzer Tetty. Miskien is der oer hûndert jier in ôfstamme-ling fan har en my dy't seit: 'Dy oeroerbeppe út Ljussens seach der foar har leeftiid wol hiel âld út.'



Meditatie Alles wat je vraagt

'Jullie hebben nu verdriet, maar ik zal jullie terugzien, en dan zul je blij zijn, en niemand zal je je vreugde afnemen. Dan hoeven jullie mij niets meer te vragen. Maar ik verzeker jullie: wat je de Vader ook vraagt in mijn naam - hij zal het je geven. Tot nu toe hebben jullie niets in mijn naam gevraagd, maar vraag het en je zult het ontvangen. Dan zal je vreugde volmaakt zijn.' Johannes 16:22-24

door ds. Lubbert Adema

Het lukt mij dit jaar na Pasen niet zo goed, om de liederen te zingen over Jezus die als een Koning in de hemel op zijn troon zit. Over: hemelse heerlijkheid. Dat heeft natuurlijk alles te maken met deze bizarre coronatijd. Als ik ervaar hoe het leven ontworcht wordt, hoe mensen gesloopt zijn door deze kwaal of een familielid aan Covid19 verloren hebben, dan gaat zingen over Jezus in heerlijkheid in de hemel mij even niet meer zo gemakkelijk af.

Ineens schoten mij weer woorden te binnen, die tijdens de dienst op Hemelvaartsdag door een kind van de basisschool werden uitgesproken. Ik durfde toen de kinderen in de kerk de vraag te stellen: 'Waarom, denk je, is Jezus nu in de hemel?' En daarop antwoordde hij spontaan: 'Dan kan Hij passen op de mensen die gestorven zijn.'

Hoewel dat zo in de officiële kerkelijke leer niet te lezen valt, moet ik eerlijk zeggen, dat deze woorden mij bij zijn gebleven, omdat ze troost en houvast geven.

Onmachtig

Ik wil ook wel eerlijk toegeven, dat woorden over de grote macht van Jezus, momenteel wat verder van mij afstaan. 'Mij is alle macht gegeven in hemel en op aarde', zei Jezus. Er is zelfs een lied dat in de kerk wel eens

gezongen wordt: 'Mijn God is zo groot, zo sterk en zo machtig, er is niets wat Hij niet kan doen.'

En toch voel ik mij soms zo onmachtig in deze tijd. Wanneer een ziekte rondgaat waar we geen grip op hebben. Een ziekte die met zich meebrengt dat mensen sterven. Dat mensen vereenzamen; in de war raken. Financieel aan de afgrond raken. Ik wil ook nu zo graag geloven in Gods macht, maar ik zie en merk er soms zo weinig van.

Johannes 16

Nee, dit jaar springen er ineens heel andere Bijbelteksten naar voren waarin ik mijn steun in de rug vind. Zo liep ik aan tegen die woorden uit Johannes 16. Waar Jezus sprak over zijn naderend afscheid. Maar ook over wat Hij dan zal doen, daar in de hemel.

'Alles wat je vraagt in mijn Naam', zegt Hij, 'zal God je geven.'

Jezus vertelt zijn volgelingen: 'Ik ben het bewijs dat de hemel altijd naar jullie zal luisteren. Dat Gods oren en Gods hart voor jullie open blijven staan.'

Ik sta er garant voor, dat de Hemel over jou bewogen is, met je meeleeft, met je meehuult en met je meevecht tegen de duisternis in jouw leven. Zeg maar alles waar je mee worstelt en wat je nodig hebt.'

Lubbert Adema is predikant van de Protestantse Gemeente Metslawier - Nijewier



Foto: Willem Wilstra

Leesrooster

Week 17, 25 april t/m 1 mei

zondag	1 Johannes 3:1-10
maandag	1 Johannes 3:11-24
dinsdag	Ezechiël 35:1-15
woensdag	Ezechiël 36:1-15
donderdag	Ezechiël 36:16-28
vrijdag	Ezechiël 36:29-38
zaterdag	Psalm 136

Week 18, 2 t/m 8 mei

zondag	Ezechiël 37:1-14
maandag	Ezechiël 37:15-28
dinsdag	Psalm 116
woensdag	Ezechiël 38:1-13
donderdag	Ezechiël 38:14-23
vrijdag	Ezechiël 39:1-16
zaterdag	Ezechiël 39:17-29

Persoonlijk Sabbatical

Hij zei: 'Wij beschouwen dit jaar maar als een sabbatical'. We zaten met een aantal predikanten en kerkelijk werkers bij elkaar in een zoommeeting en wisselden wat ervaringen uit. Het was ergens in juni 2020, bijna een jaar geleden. De eerste lockdownmaanden waren achter de rug en de coronamaatregelen werden net iets versoepeld. De meesten van ons probeerden allerlei zaken weer op te pakken in het kerkwerk, maar dat ging moeizaam en was vooral frustrerend. Diensten met maximaal dertig mensen, niet zingen, geen koffie drinken, afstand houden... Het was allemaal net niks.

door Jolanda Tuma

'We beschouwen dit jaar maar als een sabbatical' hadden ze besloten in de kerkenraad van die bewuste collega. 'Als de coronamaatregelen zo veel onmogelijk maken, dan kun je het misschien beter omdraaien: niet alles op alles zetten om er nog maar wat van te maken, maar juist de gelegenheid aangrijpen om even tot rust te komen. Dit betekent niet niets doen, maar alleen dat doen wat hoogstnoodzakelijk is, en daarnaast accepteren dat het even niet anders is.'

Voorschriften

Alleen al het woord - 'sabbatical' - het legde een koele deken van rust in de zoommeeting. Een sabbatical, een sabbatsjaar, is één van de voorschriften die worden genoemd in de Torah. Zes jaar wordt het land bewerkt, maar in het zevende jaar, het sabbatsjaar, moet de grond met rust worden gelaten.

Sommige mensen kunnen zich een sabbatical veroorloven, maar in de kerk is dit nooit echt wat geworden. In de kerk gaan we meestal jaar in jaar uit door en door met alles wat er moet worden gedaan. En dat is meestal vreselijk veel. Jammer eigenlijk dat we dat sabbatsjaar nooit hebben overgenomen in onze kerkelijke kalender. Maar in de kerkenraad van die collega hebben ze dit sabbatsjaar dus weer op de agenda gezet. En dat raakte me. Ik viel even stil.

Even stil vallen, even uit de maalstroom van de alledaagse beslommeringen stappen, dat is iets wat al in het scheppingsverhaal aan de orde komt. Na zes dagen scheppen volgt een zevende dag van rust, de sabbat. In de christelijke traditie is die dag van rust een dag verschoven. Niet de zevende dag, maar de eerste dag van de week, de dag van opstanding, is in onze christelijke traditie rustdag geworden. Zondag, de dag des Heren, is niet een dag waarop van alles niet mag - zoals het vroeger nogal eens werd uitgelegd - maar een dag waarop je even niets hoeft, even tot rust mag komen.

Ritmiek

In onze huidige 24/7-maatschappij is die wekelijkse ritmiek van zes dagen werken en een dag rust natuurlijk ver te zoeken, niet meer van deze tijd. Maar toch ben ik ervan overtuigd dat we als mensen niet zonder die ritmiek kunnen, dat leven in een doorgaande sleur zonder regelmatig even stil te vallen letterlijk heilloos is. We kunnen niet zonder - en de Bijbelse traditie geeft veel mogelijkheden om deze ritmiek te ondersteunen en te benadrukken. Naast het sabbatsjaar en de weke-

lijkse rustdag zijn er de jaarlijkse hoogtijden zoals Kerst, Pasen en Pinksteren die altijd samenvallen met bepaalde seizoenen. Kerst valt samen met de winterzonnewende, Pasen valt altijd rond het begin van het voorjaar en Pinksteren luidt de zomer in.

Sint Jan

In één van de kerken waar ik werkzaam ben, hebben we er nog een hoogtijdag aan toegevoegd, of beter gezegd weer uit de vergetelheid gehaald: Sint Jan op 24 juni. En omdat het zo weinig bekend is vertel ik graag iets over dat feest en hoe we dat op het Groninger Hogeland vieren.

Zoals op 24 december de geboorte van Jezus wordt gevierd, zo wordt op 24 juni de geboorte van Johannes de Doper - of Sint Jan - gevierd. De viering van de geboortedag van Jezus valt samen met de winterzonnewende en die van Johannes de Doper met de zomerzonnewende.

Nu zegt Johannes (volgens het evangelie van Johannes) over Jezus: 'Hij moet wassen, groter worden, en ik moet minder worden'. Deze uitspraak is prachtig te verbinden met de kracht van de zon die vanaf 24 december toeneemt (Jezus moet groeien) en vanaf 24 juni weer afneemt (Johannes moet minder worden).

Wandeling

In de kerk van Westernieland (vlak bij de Groninger Waddendijk) nodigen we ieder jaar op

24 juni mensen uit om 's avonds naar de kerk te komen. Daar wordt dan bovenstaand verhaal over Jezus en Johannes verteld, maar ook wordt aandacht geschonken aan de seizoenswisseling en wat die doet met ons mensen, levend op het platteland. Na dit verhaal maken we een wandeling in de omgeving terwijl de zon onder gaat. En vervolgens komen we dan rond elf uur in het donker weer terug bij de kerk, waar inmiddels een vuur brandt, lekkere kruidenhapjes klaar staan en mooie muziek klinkt. Op die manier wordt een bewuste verbinding gelegd tussen het verhaal van Johannes de Doper en Jezus, de seizoenswisseling, de grond waarop we leven en ons eigen verweven zijn met al deze verhalen en elementen.

Vorig jaar kon dit feest, net als bijna alle activiteiten, niet doorgaan vanwege de coronamaatregelen. Maar aangezien een sabbatical altijd een jaar duurt heb ik goede hoop dat we vanaf de zomerzonnewende in juni van dit jaar weer vol energie op weg kunnen gaan, de komende zes kerkelijke jaren tegemoet.

Ik stel voor dat we dan daarna weer een sabbatical instellen. Niet vanwege corona, maar gewoon omdat het bijzonder heilzaam is om te leven volgens de ritmiek die de kosmos en de Bijbel ons aanreiken.

Jolanda Tuma is vrijgevestigd geestelijk verzorger en een vaste medewerker van Geandeweï



De kerk van Westernieland. Scan de foto voor een film over deze kerk, dorp en omgeving.
Foto: Hardscarf, CC BY-SA 4.0 Wikimedia Commons

Geloofsgetuige

Philipp Melanchthon



'Ten onrechte worden de onzen ervan beschuldigd dat zij goede werken verbieden'

* Bretten (de Palts),
16 februari 1497
† Wittenberg, 19 april 1560

Hij hoort in het rijtje achter Luther, Zwingli en Calvijn. Melanchthon is Grieks voor zijn achternaam Schwarzerdt ('zwart-aarde'). Grieks was ook een van zijn leeropdrachten toen hij in 1518 naar de universiteit van Wittenberg werd gehaald. Hij werd al snel Luthers belangrijkste medewerker en plaatsvervanger. Luther leerde bij hem de grondtaal van het Nieuwe Testament en betrok hem bij zijn Bijbelvertaalwerk. Omgekeerd liet Melanchthon zich levenslang diepgaand door Luther beïnvloeden.

Predikant wilde hij nooit worden. Maar in 1521 schreef hij de eerste samenvatting van de geloofsleer zoals die nu in Wittenberg verkondigd werd, de *Loci communes* ('Grondgedachten'). Luther was er erg blij mee. 'Ik ben de ruwe houthakker, die moet opruimen om het pad vrij te maken. Maar meester Philippus komt achter mij aan, nauwgezet en rustig als hij is. Hij bouwt en plant, zaait en bevochtigt met voorspoed, in overeenstemming met de talenten die God hem rijkelijk gegeven heeft.' Met zijn briljante talent om zaken helder te formuleren was Melanchthon vaak woordvoerder bij godsdienstgesprekken waar de zaak van de Reformatie op het spel stond. Hij bracht nuance aan in de opvattingen van Luther en sloeg bruggen naar humanisten en naar theologen als Calvijn en de Zwinglianen over heikele kwesties als de vrije wil of de tegenwoordigheid van Christus in het Avondmaal. Hij kreeg bijnamen als 'de Duitse Erasmus' en 'de opvoeder van Duitsland'.

De *Augsburgse Confessie* is ook van zijn hand, de eerste grote belijdenis van de Reformatie. In deze toespraak voor keizer Karel V op de rijksdag te Augsburg in 1530 worden veel oude kerkvaders aangehaald om de juistheid te verdedigen van wat in de hervormingsgezinde gemeenten onder geloof werd verstaan. 'Bij ons leert men...' In 2004 werd het een van de elf belijdenisgeschriften van de Protestantse Kerk.

Melanchthon en Luther stonden elkaar ook bij in persoonlijke moeilijkheden. Al was er soms onenigheid. Melanchthon geloofde heilig in de waarde van astrologie, tot hilariteit van Luther. Maar Luthers sterke gevoel voor de macht van de duivel had hij dan weer niet.

Ze liggen ook naast elkaar begraven in de slotkapel van Wittenberg. En in 2017 kwamen ze samen op een postzegel van het Vaticaan. Het fraaie huis dat Wittenberg voor hem bouwde om hem niet aan een andere universiteit te verliezen is nog altijd een pronkjuweel. *Harmen Jansen*

Byldspraak - Willem Wilstra Psalm 27:1 - Jûnsklok



Guon minsken fiele har opsletten mei de ferplichte jûnsklok.
It sil foaral foar jonge minsken ek in hiele opjefte wêze.
Regels en wetjouwing fan de oerheid binne nedich.
Mar wy hoopje allegearre dat mei de maitiid en simmer
wy wer folop (bûten) sykhelje kinne!

God is myn ljocht en heil op wa't ik bouwe,
by wa't ik skûlje kin yn feilichheid.
Hoe soe'k dan fan fijannich folk besauwe,
dat as in leger om my hinne leit?
Al wolle hja manmachtich oer my gear,
ik bin net bang, myn taflecht is de Hear.
Hja stuitsje-en falle foar Gods hege wil:
Hy is't dy't my behâlde-en rêde sil.

Douwe A. Tamminga

Classis Fryslân Friese naam nu officieel

Het allereerste besluit dat de Classis Friesland in haar eerste vergadering mei 2018 nam, was de verandering van haar naam. Classis Friesland werd op classisniveau direct gewijzigd in Classis Fryslân. Nu heeft de Kleine Synode deze naam vastgesteld voor de hele kerk.

De Classis Fryslân reageert blij: 'De Classis Fryslân is blij dat de Kleine Synode heeft besloten de naam 'Fryslân' definitief in heel de kerk te gebruiken om de Friese classis mee aan te duiden. Net als de Réunion Wallonne, de Evangelisch Altreformierte Kirche en de Gereja Kristen Indonesia Nederland, is nu ook

de Classis Fryslân in vertegenwoordigd onder de naam uit het eigen taalgebied. Johannes 10:3 is hiermee voor de Classis Fryslân op nieuwe wijze werkelijkheid geworden: 'Hy roept syn eigen skiep by de (eigen) namme' - Hij roept zijn eigen schapen bij hun (eigen) naam.'

Veilige gemeente

'Maak ook niet-leuke dingen bespreekbaar'

Hoe zorg je dat de gemeente een veilige plek is voor iedereen? Maak ook niet-leuke dingen bespreekbaar, bepleit Sophie Bloemert, specialist veilige gemeente.

Een mede-gemeentelid dat zich erg dominant opstelt tijdens een discussie, een pastoraal medewerker die ongevraagd een hand op een knie legt, een predikant die een lied laat zingen dat sommige mensen pijnlijk treft... Dat soort dingen komt in elke gemeente voor, aldus Sophie Bloemert. „Het lijken misschien kleine dingen, maar het is belangrijk om ze bespreekbaar te maken. Dat vormt de basis voor een klimaat waarin gemeenteleden zich veilig voelen. En het zorgt ervoor dat iedereen zich bewust wordt van zijn eigen rol in het be-noemen en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag.”

Cultuur van openheid

Bloemert - zelf lange tijd gemeentepredikant - was als projectleider betrokken bij de evaluatie van twintig jaar kerkelijk beleid rond seksueel misbruik in de kerk, die uitmondde in de rapportage *Werk aan de schuilplaats!* (november 2019). Als specialist veilige gemeente maakt ze nu werk van een van de aanbevelingen uit het rapport: het bevorderen van een cultuur van openheid. Bloemert: „Achter die woorden gaat natuurlijk een hele wereld schuil. 'Cultuur' heeft te maken met iedereen, met sfeer, met de manier van omgaan met elkaar. En met het gedrag van voortrekkers in de gemeente.”

Kwetsbaar

Een 'cultuur van openheid' strekt verder dan het onderwerp seksualiteit en seksueel misbruik, maar dit onderwerp heeft die openheid in het bijzonder nodig, ziet Bloemert. „Seksualiteit is sowieso al een beladen onderwerp, maar in de kerk vinden we het al helemaal lastig om hierover te spreken. En toch: we moeten ons ervan bewust zijn dat met name pastorale relaties kwetsbaar zijn. Je hebt te maken met ongelijke verhoudingen: de een zit in de afhankelijke, kwetsbare rol; de ander is de professional, met hoe dan ook een bepaalde macht. En dan vinden de meeste gesprekken ook nog eens in de thuissituatie plaats. Wees je als gemeente van die kwetsbaarheid bewust. Niemand kan zeggen: bij ons kan er niets misgaan.”

Bloemert kent de verhalen uit de praktijk. „Het mooie van pastoraat is: je hoeft als predikant geen rekening uit te schrijven; je komt gewoon en je bent er voor de ander. Maar als iemand in een kwetsbare positie zit, en er is opeens iemand die aandacht voor hem of haar heeft, dan kan er een vonk overspringen. Bij diegene, maar ook bij de predikant - dat is ook gewoon een mens van vlees en bloed. Die laatste is er dan verantwoordelijk voor om tijdig op de rem te trappen. En om een collega in te seinen: ik moet even met je praten.” Dat is nog niet zo makkelijk, weet ze. „Ik heb het zelf als predikant nooit meegemaakt dat



een collega zei: ik heb contact gehad met iemand en ik voel me daar niet helemaal lekker bij. Wil je met me meedenken? Terwijl dat zo goed zou zijn. Dit onderwerp vraagt dus niet alleen om een cultuur van openheid in gemeenten zelf, maar ook tussen collega's. Zonder dat je als predikant meteen in de beklagdenbank wordt gezet.”

Gebedsintenties

Hoewel in steeds meer gemeenten aandacht is voor dit onderwerp, kunnen er nog belangrijke stappen gezet worden, ziet Bloemert. „Dat zit in heel concrete bouwstenen als het aanstellen van vertrouwenspersonen en het opstellen van gedragsregels voor vrijwilligers. Maar een klimaat van openheid en veiligheid gaat nog verder. Het komt tot uiting in taalgebruik, in gebedsintenties, in de programma's van vorming en pastorale toerusting. Als

mensen de voorganger voorbede horen doen voor mensen die ervaringen van misbruik met zich meedragen, kunnen ze denken: die heeft daar in ieder geval oog voor. Tegen hem of haar durf ik misschien wel eens iets over mijn ervaringen te vertellen.”

Het hoeft dus niet alleen in grote dingen te zitten, vervolgt ze. „Ik hoorde laatst een treffend voorbeeld. Iemand vertelde dat ze verdrietig was en dat een ander dat zag. Hij vroeg: 'Mag ik je een hug geven?' En zij zei: 'Nee, liever niet.' Later vroeg ze zich af: was dat niet te bot? Maar eigenlijk waren zijn vraag en haar antwoord heel goed: er werd een stapje ingebouwd. Dat soort kleine dingen kunnen veiligheid scheppen. Je hoeft niet meteen tien gemeenteavonden over dit onderwerp te organiseren. Maar werk met elkaar aan een cultuur waarin ook niet-leuke dingen besproken kunnen worden.”

bron: protestantsekerk.nl

Veilige gemeente

Het lijkt zo vanzelfsprekend. In een gemeente van de Protestantse Kerk voel je je veilig. Leden behandelen elkaar met respect. Mensen met speciale taken en opdrachten maken geen gebruik van hun machtspositie ten koste van anderen. Kinderen en jongeren kunnen ongestoord meedoen. Helaas gaat dat niet altijd en overall op. Ongewenste intimiteiten en situaties van misbruik komen ook in de Protestantse Kerk voor.

De synode van de Protestantse Kerk heeft in november 2019 besloten dat ze gemeenten gaat stimuleren plaatselijk beleid over veilig omgaan met elkaar te formuleren. In dat beleid is opgenomen: - het met aandacht selecteren van vrijwilligers - het hanteren van een gedragscode - het aanstellen van gekwalificeerde vertrouwenspersonen per gemeente of per ring van gemeenten - Een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) vragen aan predikanten en kerkelijk werkers, verbonden aan een gemeente, en aan vrijwilligers/ambtsdragers die met kwetsbare mensen werken of leidinggevende taken hebben Informatie over het thema - onder meer een kort en een langer bezinningsprogramma voor kerkenraden - is te vinden via protestantsekerk.nl/thema/veilige-gemeente/

Aanbevolen Eenzaamheid, tijd, Kuyper...

Redactieleden en medewerkers van Geandewei bespreken boeken, cd's en dvd's die ze bij de lezer willen aanbevelen.

Met bijdragen van Evert Pieter van der Veen, Aukje E. de Bildt, Teun-Jan Tabak Arjen Bakker

Ode aan de eenzaamheid



'Dit is geen juich-boek... en geen treur-boek' maar een realistisch boek omdat een zekere vorm van eenzaamheid bij ons mens-zijn hoort. Zoek contacten en onderhoud vriendschappen, zou je denken. Maar wie verwacht dat hij of zij dan niet meer eenzaam

is, zal toch ontdekken dat dit niet volmaakt het geval is. Het tegendeel kan het geval zijn: in een kamer vol mensen die vrolijk praten, lachen en een glaasje drinken - momenteel even moeilijk voorstelbaar - voelt iemand die net een verlies heeft geleden zich juist eenzamer. Het contrast tussen al die mensen die schijnbaar onbezorgd leven en je eigen verdriet, kan in zo'n situatie scherp zijn.

De huidige situatie brengt nieuwe vormen van eenzaamheid met zich mee. Het vraagt inzet en creativiteit om dit isolement enigszins te doorbreken. Van den Berg doet een mooie oproep om openbare bankjes te plaatsen waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en samen even wat tijd kunnen doorbrengen. Dit boek is een brede menselijke - maar ook christelijke - verkenning van het thema eenzaamheid. Zeer herkenbaar en uit het leven gegrepen, zoals we dat van deze auteur gewend zijn. (EPvdV)

Marinus van den Berg: *Ode aan de eenzaamheid*, Ten Have, 20,99 euro

Stil de tijd



In het begin van de coronatijd hoorde ik vaak zeggen: Wat een heerlijkheid. Ik heb een hele lege agenda. Ik hoef nergens naartoe. Ik heb alle tijd. Dat is relatief natuurlijk, want veel mensen werkten door en hadden zelfs een dubbele baan: thuis werken en ook de

kinderen lesgeven. Dat kost bergen tijd en energie. En juist dan is de ervaring 'geen tijd hebben', een existentiële ervaring. Het is ook een van de meest fundamentele ervaringen van onze tijd. Joke J. Hermsen neemt in haar boek *Stil de tijd* dit verschijnsel kritisch onder de loep. Vanuit het gedachtegoed van denkers als Henri Bergson, Ernst Bloch en Peter Sloterdijk ontwikkelt zij een nieuwe visie op het fenomeen tijd, waarin zij een onderscheid aanbrengt tussen kloktijd en innerlijke tijd. Zij verkent het belang van rust, verveling, aandacht en wachten; ervaringen die sinds de Oudheid als belangrijke voorwaarden voor het denken en de creativiteit werden beschouwd, maar in het huidige economische tijdsgewricht nog weinig waardering krijgen.

En boek met essays, beschouwende opstellen, waarvan je er af en toe een kunt lezen. Daarna wat zoekwerk op internet over namen, titels, muziekstukken of voordrachten levert een boeiend geheel op aan lees- en denkervaringen, waardoor je heel anders tegen de tijd aan gaat kijken. (AEdeB)

Joke Hermsen: *Stil de tijd*, De Arbeiderspers, 15,00 euro

De zeven levens van Abraham Kuyper



Staatsman, journalist, theoloog, wereldreiziger, activist... wie deze opsomming optelt komt hoe dan ook uit bij Abraham Kuyper, de gereformeerde voorman die ruim een eeuw geleden, op 8 november 1920, overleed. 'Abraham de geweldige' werd hij ook wel

genoemd, en als je *De zeven levens van Abraham Kuyper* van historicus Johan Snel leest blijkt dat ook.

Het boek is een aanrader en neemt de lezer mee naar een tijd dat de Nederlandse eerste minister tevens journalist kon zijn. En dat terwijl er al tien biografieën over Kuyper zijn verschenen. Johan Snel heeft zich op nieuw digitaal ontsloten bronnen gestort: behalve brieven (er werd heel veel gecorrespondeerd in die tijd) ook de kranten en tijdschriften uit de tijd van Abraham Kuyper. Kuyper schreef vijftig jaargangen lang voor het dagblad *De Standaard* en het weekblad *de Heraut*. Volgens Snel moeten er zo'n 20.000 artikelen uit zijn pen gevloeid zijn, nog los van de 17.000 zogenaamde 'driestarren', puntige commentaren die hij (ook als premier!) schreef voor *De Standaard*. Als hij even geen papier had, krabbelde hij - terwijl hij in de Tweede Kamer als premier geduldig naar de lange betogen luisterde - ozijn puntige commentaren op zijn gesteven manchetten, waarna op de drukkerij het schrijfsel ontcijferd moest worden. (T-JT)

Johan Snel: *De zeven levens van Abraham Kuyper*, Prometheus, 25 euro

De kerk is fantastisch



De kerk is fantastisch, zo luidt de titel van het boekje van de Vlaamse kerkjurist Rik Torfs, oud-rector van de Katholieke Universiteit Leuven, media-man en christendemocratisch politicus. Hij beschrijft in 152 bladzijden nut en noodzaak van de kerk door vanuit verschillende invalshoeken de kerk (vooral de Rooms-Katholieke Kerk) tegen het licht te hou-

den. 'De kerk is fantastisch, maar we mogen van haar leiders en bedienaren niet te veel verwachten. Verwacht van de bisschoppen niets, dan kunnen ze positief verrassen.' Voor Torfs heeft de kerk geen betekenis wanneer ze slechts een verzameling van 'deugdzaam' is die strijdt voor een betere wereld. Dat kan ook buiten de religieuze sfeer. En weet, schrijft Torfs, dat de kracht van de christelijke boodschap geen garantie is dat het instituut ook zelf dat niveau haalt. De kerk moet voor Torfs eerst en vooral gastvrij zijn: de kerk oordeelt niet, maar is een haven voor het menselijk tekort.

Het tweede aspect is gevoel voor transcendentie. De kerk is de plaats waar niet enkel de wetenschappelijke werkelijkheid geldt, maar ook een ruimere, voor mensen niet altijd toegankelijke werkelijkheid, waar we nu en dan een glimp van opvangen. Het derde is voor Torfs het geloof in de verrijzenis van Christus: 'Hoe het met die verrijzenis precies zal gaan, weten we niet. Maar we mogen wel geloven en hopen dat de opstanding ons niet zal ontgoochelen.' Een verrassend en inspirerend boekje dat in een bijzonder jaar duidelijk maakt waarom de kerk, ondanks alles wat erop aan te merken valt, en de gemeenschap die haar dient, een plek in stad en dorp moeten behouden. (T-JT)

Rik Torfs: *De kerk is fantastisch*, KokBoekencentrum, 17 euro

Het verhaal gaat verder



In januari nam Rein Veenboer afscheid als studentenpastor, na een carrière die in 1983 begon in Yogyakarta, Indonesië en in 1991 verder ging in Leeuwarden, bij wat tegenwoordig Expect heet. Naast het klassieke pastoraat - gesprekken voeren met studenten over hun levensvragen - verzorgde hij cursussen over kevens- en wereldbeschouwelijke thema's en studiereizen. Bij zijn afscheid bracht hij zijn gedachten over de belangrijkste thema's in zijn werk samen in een bundeltje: *Het verhaal gaat verder*. Na een korte terugblik op zijn loopbaan behandelt hij 'Ethiek en morele status', robots (en in het verlengde daarvan technologie en ethiek in het hoger onderwijs), 'het volk', de Ubuntu-filosofie, het (belang van) geloof in een/het paradijs en tenslotte rouw, met name bij studenten. Het zijn allemaal thema's die Veenboer nog wel zullen blijven bezighouden, schrijft hij. 'Afscheid nemen betekent ook voor mij niet dat alles af en afgerond is.'

Rein Veenboer, *Het verhaal gaat verder*, uitgebracht in eigen beheer en voor 9,50 euro te bestellen via publish.pinne.nl/reinveenboer

Boekbespreking

Nieuw leven voor kerken

Nederland is een land van kerken. Maar wat moet men met die gebouwen doen als het kerkbezoek zodanig afneemt dat ze niet meer voor de christelijke eredienst nodig zijn?

door dr. Jan Dirk Wassenaar

'Mijn' kerk - de protestantse te Hellendoorn - zal wel in gebruik blijven. Tot medio maart 2020, toen de coronacrisis uitbrak, werden daar elke zondag nog drie diensten gehouden. Zo'n vier kilometer verderop staat evenwel een andere kerk, waarover ik enkele weken geleden in de regionale media las: 'In samenwerking met de Rooms-Katholieke Kerk in Nijverdal gaat de gemeente Hellendoorn een haalbaarheidsonderzoek doen naar nieuwe mogelijke maatschappelijke invullingen voor het RK-kerkgebouw en de pastorie aan de Grotestraat in Nijverdal. Daarbij maakt de gemeente ook gebruik van een Rijksbijdrage voor het opstellen van een kerkvisie om dit onderzoek uit te voeren.'



Gemeentelijke kerkvisies

In de jaren 2019-2021 bood en biedt het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de financiële mogelijkheid om een gemeentelijke kerkvisie op te stellen. Dat is een strategische visie op de toekomst van kerkgebouwen. Het gaat dan om een plan dat opgesteld wordt in dialoog tussen de burgerlijke gemeente, kerkeigenaren, inwoners en erfgoedorganisaties. Men gaat met elkaar in gesprek over de toekomst van alle kerkgebouwen in de burgerlijke gemeente. Monumentaal en niet-monumentaal, nieuw en oud. Welke blijven er als kerk fungeren, welke worden geschikt gemaakt voor nevengebruik en welke leegstaande gebouwen krijgen een andere functie? Maar ook kunnen partijen afspraken met elkaar maken over de wijze waarop men met elkaar het gesprek aangaat als er kerken gesloten of verkocht worden. Het is aan die partijen zelf om te bepalen of in de kerkvisie ook ander religieus erfgoed (kloosters, kapellen, begraafplaatsen) wordt meegenomen. In lang niet alle gemeenten is er behoefte aan een kerkvisie. In sommige gemeenten zitten de kerken - afgezien van de coronatijd - op zondag meer dan vol, andere gemeenten zetten andere instrumenten in om samen met kerkeigenaren tot afspraken over de toekomst van de gebouwen te komen. Een kerkvisie is dan ook geen verplichting, maar een vrijwillige keuze.

Inspirerende voorbeelden

Maar, nogmaals: wat moet men met de kerken doen als kerkbezoek zodanig afneemt dat ze niet meer voor de christelijke eredienst gebruikt worden? Men kan de gebouwen slopen; tenminste: als ze geen rijksmonumentale status hebben. Maar er is vaak ook een andere

optie denkbaar: herbestemming. Welnu: de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gaf enkele maanden geleden een prachtig boek met 88 inspirerende voorbeelden van hergebruik van kerkgebouwen uit. Van A tot Z, van appartement tot zorgcomplex. Ik noem de voorbeelden in Fryslân. Bekend is de aloude Broerekerk in Bolsward, in gebruik als kerststal, trouwlocatie, theater, tentoonstellingsruimte, wat niet al. In de doopsgezinde kerk van Akkrum kan men vandaag de dag yogales krijgen. En de kerk van Easterwierrum is - met behoud van de meeste interieurdelen - omgebouwd tot vakantiewoning.

zinde kerk van Akkrum kan men vandaag de dag yogales krijgen. En de kerk van Easterwierrum is - met behoud van de meeste interieurdelen - omgebouwd tot vakantiewoning.

'Afscheid' en 'rouw'

In het volumineuze boek hebben mijn oud-catechisant Albert Reinstra en Frank Strolenberg van de Rijksdienst bij alle 88 voorbeelden op deskundige wijze beschreven welke processen tot het uiteindelijke resultaat hebben geleid. Aan de beschrijvingen gaan inleidende hoofdstukken vooraf. Daarin gaan de auteurs bijvoorbeeld in op het verschil in visie op het kerkgebouw in de rooms-katholieke en in de protestantse traditie. Ook besteden ze aandacht aan aspecten als 'afscheid' en 'rouw'. Het is nogal wat voor een kerkelijke gemeenschap om de kerk voor de eredienst te moeten afstoten. *Kerkgebouwen - 88 inspirerende voorbeelden van nieuw gebruik - van appartement tot zorgcomplex* vervulde me dan ook met enig verdriet. Je moet vaststellen dat talloze kerken vandaag de dag kennelijk niet meer nodig zijn voor het gebruik waarvoor ze gebouwd zijn. Toch is het een prachtige uitgave. Het is boeiend om te zien hoeveel kerken door bestuurders en architecten met visie een nieuwe functie hebben gekregen, soms als particulier bezit, meestal op een of andere manier als huis van de plaatselijke gemeenschap.

Meer dan hout en steen

Ik wil degenen die op het kerkelijke erf verantwoordelijkheid dragen voor een proces van sluiting en herbestemming van een kerk nog wijzen op het handboek *Meer dan hout en steen*, dat in 2011 onder redactie van Harry Biseling, Henk de Roest en Peet Valstar is verschenen. Mensen die op dit terrein ingrijpende beslissingen moeten nemen, kunnen niet om dat boek heen.

Kerkgebouwen - 88 inspirerende voorbeelden van nieuw gebruik - van appartement tot zorgcomplex, Uitgeverij Blauwdruk i.s.m. RCE, 39,50 euro

Diversen

Operatie #prikpositief: perspectief voor jongeren



Vijf jongerenbewegingen, aangesloten bij hulpverleningsplatform #nietalleen, komen met Operatie #prikpositief, een landelijke actie om jongeren perspectief te geven in coronatijd. Jeugdgroepen, clubs en verenigingen krijgen de uitdaging om tussen Pasen en Pinksteren elke week een concrete, positieve actie te ondernemen die het isolement doorbreekt en de wereld om hen heen een beetje mooier maakt. Tegelijk zijn er voor jongerenwerkers en jeugdleiders masterclasses en trainingen om te leren corona-gerelateerde problemen te herkennen en te hanteren. Informatie over de actie is te vinden op de website prikpositief.nl

Sirkelslag YOUNG op 28 mei in het teken van keuzes maken



Jeugdgroepen van twaalf tot zestien jaar kunnen op vrijdagavond 28 mei weer Sirkelslag YOUNG spelen. Organisator Jong Protestant rekent erop dat de dan geldende coronamaatregelen een live evenement weer mogelijk maken. Als dat niet zo is, wordt het spel opgeschoven naar het seizoen 2021-2022. Het interactieve spel waarbij jeugdgroepen uit heel Nederland het tegen elkaar opnemen staat dit jaar in het teken van keuzes maken, bijvoorbeeld rondom het klimaat en de vluchtelingenproblematiek. De jongeren denken na over de vraag: 'Wat zou jij doen?' Teams van vier tot twaalf deelnemers kunnen zich inschrijven tot woensdag 26 mei, 12.00 uur via sirkelslag.nl/young

Bijbellezers kunnen intekenen op de NBV21

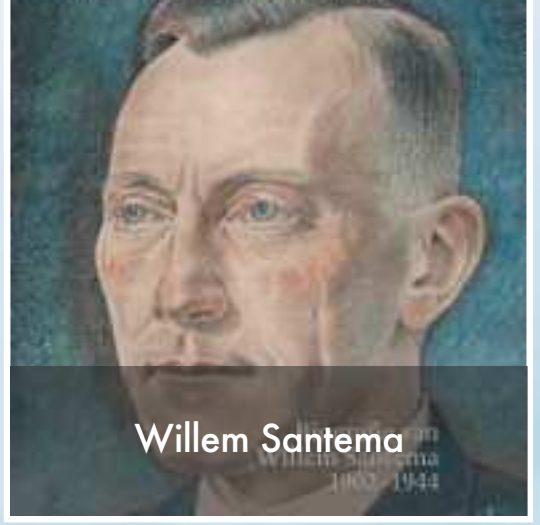


De intekening voor de NBV21, de nieuwe, verbeterde editie van De Nieuwe Bijbelvertaling is geopend. Wie nu een exemplaar reserveert bij de boekhandel of het Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap (NBG), krijgt dat geleverd zodra het boek in oktober verschijnt. De NBV21 verschijnt in twaalf verschillende edities bij de NBG-uitgeverij: een standaarduitgave met hard koft, een compacte editie, een luxe editie, een huisbijbel, een huwelijksbijbel en een kanselbijbel, veelal in twee uitvoeringen, met of zonder deuterocanonieke boeken. Querido komt bovendien met een literaire editie en Athenaum met een kunsteditie. De NBV21, vormgegeven door Joost Grootens, wordt gedrukt door Royal Jongbloed in Heerenveen.

VOLGENDE KEER in **G**eandeweï



Genieten van een
boterham met kaas



Willem Santema
1903-1944

Opruimen

